

EMISORA
FILMS
S.A.

ANA MARISCAL - CARLOS AGOSTI
JOSE NIETO - JUAN DE LANDA

EL TAMBOR del BRUCH
Director: Ignacio F. Iquino

EL TAMBOR DEL BRUCH, SETANTA ANYS DESPRÉS

RAFEL MIRET I JORBA

La llegenda del timbaler del Bruc va ser un dels temes recurrents dels guanyadors de la Guerra Civil. Col·leccions de cromos, publicacions juvenils i relats de tota mena en donen fe. El cinema d'aquells anys també s'hi va fixar. En un temps en què la indústria cinematogràfica pretenia justificar «artísticament» la Guerra Civil i, de passada, quedar bé amb el nou règim, les pantalles dels cinemes van servir de plataforma per a l'enaltiment de determinades gestes històriques de caire patriòtic. La pel·lícula *El tambor del Bruch*, produïda i dirigida per Ignacio F. Iquino l'any 1948, n'és un bon exemple.

IQUINO, UN DIRECTOR PROLÍFIC I POLIFACÈTIC

Però, qui era Iquino? Personatge absolutament singular, Ignacio Ferrés Iquino (Valls, 1910 – Barcelona, 1994) va ser un home de múltiples ocupacions: fotògraf, decorador, guionista, autor teatral, productor, distribuïdor..., però sens dubte la seva activitat principal va ser la de director de cinema. La seva llarga carrera comença el 1934 i acaba el 1984. És a dir, dura cinquanta anys i travessa totes les etapes del cinema i de la vida política espanyola. Les seves pel·lícules, fetes sempre segons «l'aire del temps», van des de les comèdies evasives i tronades pròpies de la postguerra fins als espa-

guetti–westerns i el cinema més o menys eròtic (el famós *destape*) dels anys setanta, passant per una etapa de cinema negre barceloní que s'acostuma a considerar la millor de la seva carrera.

Entre 1943 i 1948, Iquino va dirigir setze pel·lícules per a la seva productora Emisora Films, que havia creat juntament amb el seu cunyat Francisco Ariza, un empresari que venia del món industrial. Emisora Films volia ser una productora a l'estil americà. És a dir, amb un estudi propi, una producció regular i un equip artístic i tècnic estable. Emisora va iniciar la seva producció el 1943 amb *Viviendo al revés* i la va acabar el 1948 amb *Canción mortal*. A partir d'aquesta data, Ariza va continuar al davant de la companyia mentre que Iquino se'n va anar per crear una nova empresa, IFI Films, en la qual va realitzar la major part de la seva irregular carrera. És força evident que *El tambor del Bruch* volia competir amb les pel·lícules que aquells anys feia la productora valenciana Cifesa, per a la qual el mateix Iquino havia treballat anteriorment. Una experiència que ell sempre va considerar poc afortunada perquè es va haver de limitar a dirigir pel·lícules còmiques i de pressupost molt baix. Es podria dir que *El tambor del Bruch* és una producció a l'estil Cifesa però feta a Barcelona. Això la fa diferent, ja que incorpora elements catalans poc habituals en el cinema espanyol, com la història mateixa del timbaler i la consegüent ambientació

entre el Bruc i Montserrat, alguns temes musicals típicament catalans —la *Cançó dels traginers* i el *Virolai*—, i fins i tot certes expressions en català, cosa gens habitual en aquella època i rigorosament impensable en les pel·lícules de Cifesa o de Suevia Films, les seves competidores. Cal tenir en compte, a l'hora de parlar de la música i les cançons, la intervenció del pare d'Iquino, Ramon Ferrés, músic i compositor de moltes de les seves pel·lícules i d'una trentena de sarsueles.

HEROIS EXEMPLARS I GESTES PATRIÒTIQUES

Com no podia ser d'altra manera, *El tambor del Bruch* respon escrupolosament als esquemes del cinema espanyol de postguerra, amb la seva glorificació de determinats episodis històrics i dels corresponents herois nacionals. Estem parlant bàsicament de la Reconquesta, dels Reis Catòlics

i de Cristóbal Colón (deixem el nom tal com es deia aleshores), amb una especial atenció per la Guerra de la Independència com a màxim exponent de la victòria espanyola enfront de les tropes franceses. Aquests mateixos personatges i les consegüents fites històriques les coneixiem molt bé tots els nens d'aquella època perquè eren els «protagonistes» gairebé absoluts dels nostres llibres d'història.

En aquest context, les dues actrius més populars —ara en dirien carismàtiques— d'aquells anys eren Ana Mariscal, protagonista d'*El tambor del Bruch*, i Aurora Bautista. Totes dues eren estrelles de Cifesa, la productora valenciana més representativa del franquisme, i el gènere «històric» era habitual en les seves carreres. Aurora Bautista havia interpretat *Locura de amor* (biografia de Juana la Loca, 1948), *Agustina de Aragón* (1950) i *Pequeñeces* (1950). Per la seva banda, Ana Mariscal va protagonitzar títols tan significatius com *Raza* (1941), *Cabeza de hierro*, (1944, dirigida pel mateix Iquino), *Dulcinea* (1946) i *La princesa de los Ursinos* (1947). A aquesta actriu madrilenya li va tocar fer a *El tambor del Bruch* el paper d'una pubilla catalana que inevitablement es deia Montserrat; encara que en la primera versió del guió el seu nom era Marieta. I, com a tal pubilla, anava vestida amb mitenes, davantalet i ret al cap. Per la seva banda, i com no podia ser d'altra manera, la major part dels homes del poble porten barretina i faixa.

Pel que fa a la ubicació geogràfica, i encara que l'acció se situa entre el Bruc i Martorell (en un primer moment la ciutat escollida era Igualada), és evident que no es parla mai de Catalunya. El conflicte s'estableix sempre entre Espanya i els invasors francesos. Així, les nombroses manifestacions a favor de la independència es refereixen, no caldria sinó, a l'Espanya unificada pel general Franco. En el mateix sentit, el poble del Bruc s'erigeix com a símbol de la resistència espanyola a la invasió francesa. El Bruc és a la pel·lícula un emblema de la hispanitat.

Ana Mariscal, la protagonista

PERMISOS I RODATGE

A partir de la documentació que hem pogut consultar, el primer pas per fer *El tambor del Bruch* es va dur a terme el 19 de setembre de 1946 per mitjà d'una instància que Francisco Ariza adreça a la direcció general de Cinematografia i Teatre per sol·licitar el permís de rodatge. Aquest permís arriba el dia 23 del mateix mes, conjuntament amb l'aprovació del guió per part del censor, R. P. Fr. Mauricio de Begoña, amb un comentari del tot positiu: «*El tema patriótico y sentimental está conducido con decoro; en el aspecto moral y religioso nada que oponer*». Uns mesos després, el mateix Francisco Ariza cursa una sol·licitud al ministeri d'Educació Nacional de 200 cavalls i 300 «infantes» per al rodatge de l'escena de la batalla. En aquesta nova instància s'argumenta que a la pel·lícula «se

exalta la heroicidad del pueblo español en su lucha contra los ejércitos franceses durante la Guerra de la Independencia, escogiendo como tema uno de los muchos episodios a que dio lugar dicha guerra, el de la batalla del Bruch». La petició es trasllada al ministeri de l'Exèrcit, la resposta del qual no s'ha pogut comprovar però que, tal com es pot veure a la pel·lícula, és evident que va ser positiva.

El rodatge es va iniciar el 24 d'abril de 1947, però es va perllongar molt més dels tres mesos inicialment previstos a causa d'una malaltia d'Ana Mariscal, de manera que no va acabar fins al principi de l'any següent. El 19 de gener de 1948, el Laboratori Cinefoto de Barcelona va certificar l'edició de la primera còpia de la pel·lícula, i el dia 21 del mateix mes Francisco Ariza en sol·licita la «censura i classificació» a la Junta Superior d'Orientació Cinematogràfica. La qualificació moral, naturalment, és «per a tots els públics» (curiosament, en aquella època es deia «tolerada per a menors de 16 anys», cosa que no deixava gaire clar què passava si en tenies més de 16). Pocs dies després, el 19 de febrer, la direcció general de Cinematografia atorga a *El tambor del Bruch* la màxima valoració artística: 1a. A i Pel·lícula d'Interès Nacional, i això la fa mereixedora de cinc llicències de doblatge. Aquestes llicències eren molt importants ja que permetien importar pel·lícules estrangeres, fet que va provocar una certa picaresca: i és que algunes pel·lícules de pressupost molt baix només es rodaven per aconseguir les preuades llicències. La pel·lícula va ser distribuïda per Hispano Fox Film, l'empresa americana que s'encarregava de distribuir totes les produccions d'Emisora Films, que per la seva banda li venia les llicències de doblatge. En aquest cas, va servir per importar els films *Corazones indomables* (John Ford, 1939), *La calle sin nombre*, (William Keighley, 1948), *Yo creo en ti* (Henry Hathaway, 1948), *El telón de acero* (William A. Wellman, 1948) i *El callejón de las almas perdidas* (Edmund Goulding, 1947). No va ser un mal negoci.

El tambor del Bruch es va estrenar a les diverses capitals espanyoles amb pocs dies de diferència. A

Anunci de l'estrena publicat al diari *Solidaridad Nacional*

Barcelona, concretament, l'estrena va tenir lloc al Cinema Kursaal el 27 d'abril de 1948. Una vegada més es fa evident la visió comercial d'Iquino: era el dia de la Mare de Déu de Montserrat.

UN PRESSUPOST NOTABLE

Juntament amb l'escrit en què Iquino sol·licita el permís d'exhibició, s'inclou un resum detallat del pressupost inicial de la pel·lícula, que puja 2.126.005 ptes. Aquest import, però, és inferior al cost definitiu, que va ser de 2.787.146 ptes. Entre les despeses més importants destaquen lògicament les cobrades pel director, els protagonistes i els membres principals de l'equip tècnic:

Ignacio F. Iquino: 125.000 ptes.

Miguel Grau, cap de producció: 60.000 ptes.

Juan de Landa: 100.000 ptes.

Ana Mariscal: 90.000 ptes.

José Nieto: 90.000 ptes.

Carlos Agustí: 40.000 ptes.

Pablo Ripoll, operador: 40.000 ptes.

Jesús Castro, ajudant de direcció: 16.982 ptes.

Juan Alberto Soler, decorador: 17.719 ptes.

Antonio Isasi-Isasmendi, muntador: 13.635 ptes.

DE QUÈ VA LA PEL·LÍCULA?

El guió, escrit per Juan Lladó, Salvador Cerdán, Julio Coll i el mateix Iquino, utilitza la resistència antinapoleònica per explicar una història d'amor, o el que és el mateix, es tracta d'una història d'amor emmarcada en fets verídics. El fil argumental de la pel·lícula és el següent: Blas és un traginer que transporta paper segellat francès al Bruc. L'arribada d'aquesta documentació i els edictes amenaçadors que proclamen els ocupants francesos indignen els habitants del poble, encapçalats per Tomás, un forner que obliga l'alcalde a adherir-se a la lluita contra els invasors. En el poble també s'hi troba la Montserrat, una noia de classe benestant que ha d'anar a Martorell, on el seu pare està captiu dels francesos. Un cop arriba a Martorell, amb el carro del Blas, la noia s'assabenta que els comandaments de l'exercit francès s'allotgen a casa del seu promès, l'Enrique. També el pare de l'Enrique, un patriota contrari al francès, ha estat pres i tancat a casa seva pel seu propi fill. Mentrestant, el pare de la Montserrat mor a la presó i ella i el Blas fugen cap al Bruc en companyia de l'Isidro, un nen que toca el tambor. Quan arriben al poble, el sometent i diversos grups de voluntaris es disposen a enfrontar-se a les tropes franceses. A l'últim moment també hi arriba l'Enrique, penedit d'haver traït els seus i de fer costat als invasors. El petit Isidro amb el seu tambor tindrà una importància decisiva en la batalla. El so del tambor ressona per les muntanyes i això espanta i fa retrocedir l'exercit francès.

AFRANCESATS I PATRIOTES

D'acord amb aquest guió, els principals protagonistes d'*El tambor del Bruch* són sis, o potser set si hi incloem l'Isidro, el nen que amb el seu tambor impulsa la revolta i decideix la batalla.

—Montserrat Raventós: una noia de casa bona i d'esperit revolucionari.

—Blas: un carreter indiferent al conflicte polític.

—Enrique Torelló: un afrancesat promès amb la Montserrat.

—Ramón Raventós: el pare de la Montserrat, captiu dels francesos.

—Ricardo Torelló: el pare d'Enrique, un patriota tancat a les golfes pel seu propi fill.

—Tomás, el forner del Bruc i, alhora, l'encarnació de l'esperit revolucionari popular.

De tots els protagonistes, només un, l'Enrique Torelló, és afrancesat. Una posició «equivocada» a la qual renunciarà finalment. En el moment de la batalla, l'Enrique reconeix el seu error i torna al costat dels seus. És a dir, a la causa revolucionària. Però la seva presa de consciència només li dura pocs minuts perquè immediatament mor a causa dels trets dels seus amics francesos. Això el redimeix de la seva equivocació i, de passada, deixa el pas lliure a la relació entre el Blas i la Montserrat. Aquest destí, la mort accidental del personatge que fa nosa, resulta gairebé inevitable en el cinema quan són dos els enamorats de la protagonista, o dues dones

s'enamoren del mateix home. Força singular és la posició del carreter. Blas es manté en tot moment indiferent a les proclames revolucionàries, fidel al seu lema: «*No tengo más patria que mi carro ni más compatriota que mi mula*». Els principis del carreter trontollaran però a l'últim moment, i farà costat als revoltats després d'un llarg discurs patriòtic que li encoloma la Montserrat. En les escenes finals, Blas pren consciència de la situació i s'enfronta a l'enemic: «*¡Ahora ya sé porque lucho! ¡Lucho por ella (la Montserrat), por «Chiquita» (la mula) y porque me da la gana!*». Sembla estrany però l'esperada adhesió a la causa espanyolista no hi té gran cosa a veure.

Tant el pare de la Montserrat com el de l'Enrique són patriotes i moren pels seus ideals. El primer en una llòbrega presó i el segon com a conseqüència d'una acció heroica. Però possiblement el personatge més significatiu de la història és Tomás,

el forner. Vitalista i decidit, el Tomás representa la veu del poble i de l'esperit revolucionari. És el forner qui fa signar a l'alcalde l'armament de la població, tasca que duu a terme personalment, a més d'encapçalar la revolta en el moment decisiu de la batalla. Resulta força sorprenent que l'actor que interpreta aquest paper, el basc Juan de Landa, sigui el mateix que cinc anys abans, el 1943, havia estat un dels protagonistes d'*Ossessione*, la primera pel·lícula dirigida per Luchino Visconti.

«VISCA LA INDEPENDÈNCIA!»

En un moment en què la correcció política no existia, abunden en la pel·lícula les expressions com «*Los gabachos son unos hijos del diablo*» i «*¡Mueran los gabachos!*». «*Malditos, ¡franceses*

teníais que ser!», exclama el petit Isidro quan li trenquen el tambor. El pare d'Enrique es lamenta que el seu fill és «*afrancesado y traidor hasta la punta de los zapatos*». Aquests comentaris, i altres de semblants, s'afegeixen a les consignes: «*¡A por ellos!*» i «*¡Viva el somatén!*», proclamades per un poble enardit. La pel·lícula també inclou algunes paraules en català. La incorporació d'aquestes expressions, força atrevida en aquell temps, s'utilitza bàsicament com a element de localització geogràfica, mai com a identificador d'una llengua diferent. A *El tambor del Bruch* es poden sentir frases com «*Visca la independència!*» o «*Vamos todos a la Casa de la Vila*», de la mateixa manera que es feia, i encara es fa, amb moltes pel·lícules americanes ambientades a Itàlia en què els actors parlen sempre en anglès i de tant en tant deixen anar un «*Ciao*» o un «*Buona sera*» per la cosa de donar a l'ambient un cert «*color local*». La mateixa lògica, perfectament il·lògica, fa que els soldats francesos no parlin mai en francès sinó en espanyol amb accent suposadament francès.

La inclusió de «peculiaritats autòctones» es posa de manifest també en la selecció dels temes musicals. La banda sonora inclou el *Virolai* i la *Cançó dels traguiners*, totes dues anunciades en el títol de crèdit. Curiosament, l'elecció del *Virolai* té gairebé sempre una connotació política, com en l'escena en què el sometent acompanyat de nombrosos voluntaris entren en combat. Una altra cançó popular catalana que s'hi pot escoltar, aquesta sense que sigui anunciada, és *Els tres tambors*, en lògica correspondència amb el petit heroi de la història. En l'aspecte visual, força cuidat (cal recordar que Iquino era fotògraf), destaquen les escenes d'interiors. També s'ha de dir, però, que el moment en què el Blas és objecte d'un judici popular s'assembla sospitosament a una situació semblant de *M, el vampiro de Düsseldorf* (Fritz Lang, 1931), quan l'assassí de nens és jutjat per un tribunal de captaires, i que l'escena de l'afusellament està directament inspirada en el quadre *El 3 de maig a Madrid* de Goya.

L'abundant figuració de la seqüència final de la batalla contrasta amb la precarietat habitual de les produccions de l'època. En aquest sentit cal recordar, com s'ha dit anteriorment, que tant els homes com els cavalls van ser facilitats pel ministeri de l'Exèrcit. Aquestes escenes, que segons diverses fonts van ser rodades pel voltants del Bruc i a Montjuïc, tenen una notable vitalitat dintre de l'estil «campi qui pugui» del director. En el seu moment, el desplegament tècnic i de personal que es va dur a terme al Bruc va causar un notable enrenou al poble, malgrat que es tractava d'una pel·lícula relativament menor. La pel·lícula d'Iquino no tenia l'envergadura de les grans superproduccions que Samuel Bronston va produir als anys seixanta (*El Cid*, *La caïda del imperio romano*, 55 dies en Pekin) i que van provocar un efecte semblant a les localitats on van ser rodades.

OPINIONS OPORTUNES I OPORTUNISTES

Un cop estrenada la pel·lícula, es produeixen un seguit d'informes del delegats provincials del ministeri d'Educació de cadascuna de les capitals en què s'exhibeix. La unanimitat a favor d'*El tambor del Bruch* és gairebé absoluta. Si els seus superiors jeràrquics ja l'havien beneït atorgant-li la qualificació d'Interès Nacional, qui eren ells per contradir-los? Malgrat aquesta premissa, però, no totes les opinions són positives. Aquest és el criteri del delegat provincial de Huelva: «*En el grupo de espectadores de escaso nivel cultural ha sido bien acogida porque el interés no decae y por su argumento altamente patriótico, viéndose su proyección interrumpida con frecuencia por los aplausos de los espectadores de las localidades modestas*». Molt més contundent és el delegat provincial d'Àvila: «*A juicio de esta Delegación la película objeto de este informe solamente tiene una cosa buena y es el tema o argumento de la misma, en cuanto que fija su atención en un hecho heroico de la Guerra de la Independencia. Falta de unidad, en el diálogo no*

existe ligazón, de tal manera adolece de este defecto que transcurre la película sin que logre interesar hasta las escenas finales de la batalla, y aún esta se desenvuelve de una manera teatral y cómica. La interpretación es mediocre. La dirección no honra a I. F. Iquino. En suma, como anteriormente queda dicho, solamente tiene de buena el argumento pero usando mal de él en lugar de terminar en una película del estilo de “Locura de amor”, termina anodinamente sin pena ni gloria».

En qualsevol cas, però, prevalen el comentaris favorables, dels quals és un bon exemple el del delegat provincial de Cuenca: *«Estimamos que esta película honra a nuestro cine nacional no sólo por haber elegido un episodio de alto interés patriótico, sino por el modo de haberlo tratado desde el punto de vista cinematográfico. En él se hace patente el carácter eminentemente popular de nuestra Guerra de la Independencia centrandó la acción en personajes auténticamente representativos de las virtudes patrias de valor guerrero y de fuerte sentido patriótico frente al extranjero. La realización cinematográfica estimamos que es sumamente acertada, los tipos presentados están dotados de “caliente” humanidad,¹ y es nota dominante la espontaneidad y naturalidad de sus reacciones».*

EL PARER DELS CRÍTIKS

També les opinions expressades pels crítics del diaris van ser molt elogioses, com no podia ser d'altra manera amb una pel·lícula que a més posava anuncis en els mateixos mitjans. Així, Horacio Sáenz Guerrero, crític de *La Vanguardia* (aleshores *La Vanguardia Española*) i futur director del diari, opina que *«se puede estar o no de acuerdo con las perspectivas que, de cara a la galería, Iquino da a sus producciones. Es lícito también poner en tela de juicio sus concesiones al vulgar lugar común, pero, al margen de cualquiera otra consideración, hay que reconocer con entera justicia la eficacia de sus métodos, el valor de su estilo cinematográfico y la gracia que en un*

*sentido o en otro tienen las películas que llevan su inconfundible rúbrica. “El tambor del Bruch” puede ser un buen ejemplo de lo dicho».*²

La crítica d'*El Noticiero Universal*, signada amb el pseudònim de «Commentator», és molt positiva, gairebé entusiasta: *«'El tambor del Bruch' posee un notable perfil de autenticidad y una vibración patriótica —catalana y española, cálidamente compartida por el público— que emanan directamente del ponderado verismo de la ambientación, de las ilustraciones musicales, del bien dibujado carácter de los tipos, trasunto fiel de mentalidades y posturas distintas —viril oposición al invasor, indiferencia, “conllevancia” (hoy diríamos “colaboracionismo”), traición, etc.— que se dieron y se dan en todas las guerras; y, sobre todo, el marco natural y auténtico de la batalla última, bajo la sombra de la Montaña Santa, desarrollada sin regatear medios y donde culmina la gesta de los heroicos somatenes que inmortalizaron el nombre del Bruch».* Una mica més reticent es manifesta Antonio Nadal Rodó a *El Correo Catalán*,³ a qui no li agrada la imatge final de la Mare de Déu de Montserrat ni les expressions en català: *«Es una cinta llevada con toda la habilidad, recurriendo a toda suerte de efectismo hasta el último momento en que sobre el fondo del último fotograma bélico aparece la majestuosa imagen de la Virgen de Montserrat. Fotogramas que veríamos con gusto su supresión porque nos parecen simplemente un último efectismo de cara a la galería. (...) Cabe hacer algunas objeciones: la más importante a nuestro juicio son los vítores que desde el ayuntamiento se dan en catalán: ¿es qué no fueron todos en el mismo idioma? ¿a qué, pues, esta diferenciación?».*

1. Segurament l'autor volia dir «valiente» i el mecanògraf es va equivocar en la transcripció.

2. Tant aquesta crítica com la d'*El Noticiero Universal* i la d'*El Correo Catalán* van ser publicades el dia 28 d'abril de 1948, l'endemà de l'estrena.

LES REVISTES DE CINEMA

Com és lògic, les revistes especialitzades de cinema inclouen crítiques de la pel·lícula. La majoria són també molt favorables, com la que signa Gómez Tello a *Primer Plano* (n. 399, 6-6-48): «*No se ha hecho una película histórica, en el sentido concreto de la palabra, ni historicista. Se ha buscado la vena humana de unos personajes imaginarios, y alrededor de ellos, sirviendo como pretexto, queda el bello episodio de los somatenes catalanes luchando entre las peñas del Bruch. Si valiera el término, y puede valer —pues, como tantas otras cosas, ésta la inventamos los españoles—, es un relato de la “resistencia” en lucha contra el invasor*». Una mica més reticent és la crítica sense signatura de la revista *Fotogramas* (n. 36, 1-5-1948). Malgrat incloure en el mateix número un anunci de la pel·lícula que ocupa tota una pàgina, i de comentar que el «*cálido y prolongado aplauso que coronó la noche del estreno de ‘El tambor del Bruch’ es la prueba mejor del logro que señalamos*», el crític anònim acaba per formular-hi algunes objeccions:⁴ «*Lo mejor de la película es cuanto tiene de sabor popular, las anécdotas de camino, las agrupaciones y movimientos de masas, la expresión de esa a modo de marea ascendente que es la opinión popular enardecida, exaltada hasta culminar en lo heroico. Un poco chocan, desde luego, las aclamaciones en castellano y catalán entremezcladas —sería preferible adoptar un criterio fijo— y, en ciertos momentos, es innegable que se llega el sentimiento del espectador por caminos demasiado fáciles y no siempre, para una sensibilidad afinada, demasiado legítimos*».

Els elogis continuen en determinades enciclopèdies. Fernando Méndez Leite escriu en la seva *Historia del cine español* (1965, vol., 2, p. 17): «*Iquino consiguió perfilar una interesante narración de aquellos episodios inolvidables, ajustándose al bien trazado guión, pródigo en secuencias vibrantes, como la de la*

heroica resistencia que prestaron los somatenes a los que pretendían hollar el suelo de la patria». Molts anys després, el 1992, el comentari de Miquel Porter Moix, professor de cinema a la Universitat de Barcelona i cap del servei de cinema de la Generalitat, és molt més ponderat. Escriu Porter a la *Història del cinema a Catalunya* (1992, p. 236): «*També ho fou (un èxit) ‘El tambor del Bruch’, probablement pel fet que, per primera vegada en molts anys, un tema heroic de la història de Catalunya apareixia a la pantalla. En el fons, més que una reconstrucció dels fets històrics, la cinta era una narració sentimental i una presa de consciència del jove protagonista, però les muntanyes de Montserrat i els catalans venent l’invasor foren suficients com per entusiasmar un públic assedegat d’una mica d’heroisme, encara que fos en defensa de la “pàtria” espanyola*».

EL TAMBOR RESSONA A IGUALADA

Un mes després de la seva estrena de Barcelona, *El tambor del Bruch* va arribar a Igualada. Concretament, es va projectar els dies 29 i 30 de maig en tres locals: el Salón Rosa, el Círculo Mercantil i el Cine Astoria, fent programa doble amb la pel·lícula francesa *La ley del Norte*. (Jacques Feyder, 1939). En el setmanari Igualada (29-5-1948) va ser objecte d’una crítica molt elogiosa signada per un anònim «Espectador X» —quasi amb tota seguretat, Joan Gual i Morera. El crític igualadí argumenta «*Diremos sólo que ‘El tambor del Bruch’, con su aire inconfundible de film patriótico, tiene el don de atraer a las multitudes con esa facilidad que es una de las mejores cualidades del cinema americano*». Una opinió que hauria fet feliç a Iquino, ja que el seu model era precisament les produccions americanes. El comentarista només fa una petita objecció final,

3. Antonio Nadal Rodó (1902-1983) va ser el fundador i director de les revistes *Fotogramas* i *Garbo*.

4. Molt probablement es tracta del mateix Antonio Nadal Rodó de *La Vanguardia*, ja que, com s’indica a la nota anterior, ell era el director de *Fotogramas*, revista nascuda el 1946.

SALON ROSA	CIRCULO MERCANTIL	
Sabado: Noche, a las 10	Domingo: Tarde, a las 4:30	
Domingo: Tarde, a las 5	Noche, a las 9:30	
CINE ASTORIA		
Domingo: Sesión continua desde las 4:30 tarde a las 9:30 noche		
Días 29 y 30 de Mayo de 1948		
Estreno con carácter de verdadero acontecimiento cinematográfico de la colosal superproducción nacional		
EL TAMBOR DEL BRUCH		
por Ana Mariscal, Carlos Agosti, José Nieto y Juan de Landa.		
Estreno además, de la comedia dramática de la casa INTERNACIONAL		
LEY DEL NORTE		
por Michelle Morgan.		
SALON ROSA	CIRCULO MERCANTIL	CINE ASTORIA
Cómica	Ley del Norte	El tambor del Bruch
NO - DO	Descanso	Cómica
Ley del Norte	El tambor del Bruch	NO - DO
Descanso	Cómica	Descanso
El tambor del Bruch	NO - DO	Ley del Norte
		El tambor del Bruch

Programa de l'estrena a Igualada

quan li retreu que «*bellos motivos folklóricos catalanes forman el fondo musical de la cinta, aunque a veces la oportunidad de su aplicación sea tan dudosa como la autenticidad histórica de la obra*». ¿Era una manera de dir, coincidint amb alguns crítics barcelonins, que no li agradava gaire escoltar el *Violai*?

A la portada del mateix diari i amb el títol d'«El tambor del Bruch: el film y la historia», Joan Mercader i Riba, historiador i personatge destacat de la cultura igualadina, fa un ampli i detallat estudi de les moltes irregularitats argumentals de la pel·lícula. El treball de Mercader destaca pel seu rigor i coneixement dels fets històrics. Una cosa que a Iquino i els seus guionistes els va

preocupar ben poc. El rerefons polític només era el marc d'una història d'amor amb final feliç. I a Hollywood també ho feien així.

UNA SARSUELA I DUES PEL·LÍCULES MÉS

Paral·lelament a la seva carrera cinematogràfica, Iquino va desenvolupar també una notable activitat com a director, productor i empresari de teatre, a més d'autor ocasional de les obres. L'any 1951 va estrenar al teatre Borràs de Barcelona una sarsuela amb el títol d'*El tambor del Bruch*, amb música de Federico Moreno Torroba. Les representacions només van durar un parell de setmanes i les crítiques no van ser gaire favorables.⁵

La pel·lícula d'Iquino ha tingut o patit dues seqüeles d'interès més aviat limitat. La primera, *La leyenda del tambor*, va ser dirigida per Jordi Grau el 1981. Era una coproducció hispano-mexicana amb Andrés García, Mercedes Samprieto i Jorge Sanz en el paper del timbaler. La segona, rodada el 2010, sota la direcció de Daniel Benmayor, es titulava *Bruc, el desafío*. En aquesta versió, el nom del poble passava a ser el del protagonista interpretat per Juan José Ballesta. En aquesta pel·lícula l'acció tenia lloc després dels «fets històrics» i el petit timbaler es convertia en un nou Rambo enfrontat tot sol a l'exèrcit francès.

ENTRE EL RETRAT I LA CARICATURA

Vista avui, *El tambor del Bruch* pot despertar una certa simpatia malgrat —o potser a causa— de les seves mateixes limitacions. Un guió que no passa de ser un patufet carregat de demagògia pretén exaltar uns fets patriòtics que en certa manera resulten parodiats. Actualment, setanta

5. Àngel Comas. *Ignacio F. Iquino, hombre de cine*. Barcelona: Laertes, 2003. 390 p.

anys després de la seva estrena, la pel·lícula té molt més interès com a retrat involuntari d'una època i d'una concreta situació política i social que pels seus escassos mèrits cinematogràfics. Tant pel que diu com pel que amaga, *El tambor del Bruch* és un reflex directe de la dictadura franquista i de les seves consignes. I, alhora, un bon exemple de l'oportunisme de la indústria cinematogràfica disposada sempre a afalagar el bàndol dels vencedors. En resum, es podria dir que *El tambor del Bruch* és fruit d'una època amb tots els seus condicionaments. I és en aquest sentit que té ara, i tindrà encara més en el futur, una veritable dimensió «històrica» que mai no es van imaginar ni el mateix Iquino ni els seus col·laboradors.

NOTES

- Els noms dels personatges i els diàlegs s'han mantingut en castellà tal com es poden escoltar a la pel·lícula. El mateix criteri s'ha seguit en la transcripció dels comentaris dels delegats provinçials i dels crítics.

- Quan es va estrenar *El tambor del Bruch*, l'editorial barcelonina Bistagne va publicar una adaptació novel·lada de la pel·lícula en què s'eliminen totes les expressions en català, però que inclou una versió completa del *Virolai* i un fragment de la *Cançó dels traginers*.

- Per a una informació més àmplia sobre Ignacio F. Iquino es pot consultar el llibre d'Àngel Comas esmentat a la nota núm. 5, i l'article de Miquel Raufast i Chico «Emisora Films. Una productora de cinema a Catalunya», publicat a *Cinematògraf*, núm. 4, curs 1986-1987, Federació Catalana de Cineclubs, p. 127.

- Agraïm la col·laboració de la Biblioteca de la Filmoteca de Catalunya per a la il·lustració d'aquest article.

FITXA TÈCNICA I ARTÍSTICA

Espanya, 1948. *Director*: Ignacio F. Iquino. *Producció*: Emisora Films, SA. *Estudis*: Orfea Films. *Distribució*: Hispano Fox Films. *Guió*: Ignacio F. Iquino, Juan Lladó, Salvador Cerdán i Julio Coll. *Fotografia*: Pablo Ripoll. *Decorats*: Juan Alberto. *Ambientació*: Cecília A. Màntua. *Música*: Ramón Ferrés. *Cançons*: *Virolai* (Josep Rodoreda i Jacint Verdaguer), cedit per l'Abat de Montserrat, i *Cançó dels traginers* (Josep M. de Segarra i Maestro Longas). *Muntatge*: Antonio Isasi-Isasmendi. *Metratge*: 2.600 metres. *Intèrprets*: Ana Mariscal (Montserrat Raventós), Carlos Agostí (Blas), José Nieto (Enrique Torelló), Juan de Landa (Tomás, el forner), Jorge Grenier (tinent Dubois), Modesto Cid (l'alcalde), Rafael Luis Calvo (coronel Carotte), Enrique Magalona (Isidro, el tambor), Carlos Ronda (Pablo), Mario Beut (general).

RAFEL MIRET I JORBA (Castellolí, 1948) és llicenciat en Ciències de la Informació. Va ser corresponsal de Castellolí al periòdic *Igualada* de 1968 a 1971. Després de publicar els primers articles a les revistes *Destino* i *Presència*, col·labora a *Dirigido por...* des de l'any 1975. Ha publicat: *Luchino Visconti, la razón y la pasión* i, conjuntament amb Carles Balagué, *Películas clave del cine musical*, a més d'estudis monogràfics sobre *El último emperador*, *Al este del Edén*, *M, el vampiro de Düsseldorf* i *Rocco y sus hermanos*. També ha participat en diversos llibres col·lectius.

